Työ- ja elinkeinoministeriö Neuvostoraportti EU/14/2023-TEM-19

Löyttymäki Taru 30.5.2023

Raportti: EU:n kilpailukykyneuvosto 22.-23.5.2023

Sisämarkkinoista ja teollisuuspolitiikasta vastaavat ministerit hyväksyivät yleisnäkemyksen koskien asetusta kestävien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista. Keskustelussa kriittisiä raaka-aineita koskevasta asetusehdotuksesta nousi esiin mm. kiertotalouden kehittäminen ja innovaatioinvestointien tarve. Lisäksi ministerit keskustelivat pitkän aikavälin kilpailukyvystä ja jakoivat näkemyksen konkreettisten keinojen ja vahvojen sisämarkkinoiden tarpeesta kilpailukyvyn edistämiseksi.

Tutkimuksesta ja innovaatioista vastaavat ministerit hyväksyivät neuvoston päätelmät korkeatasoisesta, läpinäkyvästä, avoimesta, luotettavasta ja kestävästä tieteellisestä julkaisutoiminnasta. Politiikkakeskustelu käytiin tutkimus- ja innovaatioalojen tietoturvallisuudesta ja vastuullisesta kansainvälistymisestä. Puheenvuoroissa toistui vastuullisen kansainvälistymisen tärkeys laadukkaalle TKI-toiminnalle sekä tarve kehittää menetelmiä ulkoisiin uhkiin varautumiseksi ja jakaa parhaita kansallisia käytäntöjä erityisesti riskien hallinnassa.

Avaruusasioista vastaavat ministerit hyväksyivät neuvoston päätelmät avaruuden kestävästä ja oikeudenmukaisesta käytöstä ja keskustelivat geopoliittisen muutoksen vaikutuksista EU:n avaruuspolitiikkaan. Ministerit kiittelivät uutta turvallisuuden ja puolustuksen avaruusstrategiaa ja korostivat mm. olemassa olevien kyvykkyyksien maksimaalista käyttöä sekä yhteistoiminnan kehittämistä yli hallintorajojen avaruuden turvallisuusulottuvuuden edistämiseksi.

Suomea kilpailukykyneuvostossa edusti elinkeinoministeri Mika Lintilä.

SISÄMARKKINAT, TEOLLISUUSPOLITIIKKA

Asetus kestävien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista

Puheenjohtaja haki kilpailukykyneuvostosta yleisnäkemystä koskien asetusta kestävien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista (nk. ekosuunnitteluasetus). Yleisnäkemys saavutettiin, ja puheenjohtaja sai neuvoston mandaatin neuvotteluihin parlamentin kanssa. Pöytäkirjaan lisättiin Italian ja Saksan erillislausumat.

Keskustelussa jäsenmaat kannattivat positiivisia vaikutuksia kiertotalouteen, kilpailukykyyn ja strategiseen autonomiaan. Voimakkaimmin jäsenmaiden kantoja jakoi artikla 20b ja myymättömien tuotteiden tuhoamiskielto, jonka osalta käytäneen vielä keskustelua kolmikantaneuvotteluissa.

Politiikkakeskustelu kriittisiä raaka-aineita koskevasta asetuksesta

Kilpailukykyneuvostossa käytiin politiikkakeskustelu kriittisiä raaka-aineita koskevasta asetusehdotuksesta. Useissa puheenvuoroissa nousivat esiin uusien kaivosten perustamiseen liittyvät ongelmat sekä tarve kiertotalouden ja sekundaaristen raaka-aineiden kehittämiseksi EU:n omavaraisuuden turvaamiseksi. Investointeja tutkimukseen ja innovaatioihin tarvitaan paitsi kaivosteknologiassa, myös jo käytössä olevien raaka-aineiden ja kokonaan korvaavien raaka-aineiden hyödyntämiseksi. Useat jäsenmaat toivoivat komissiolta selkeämpiä vastauksia ehdotettujen toimenpiteiden rahoitukseen. Myös luvitusprosessit ja raaka-ainealoitteen suhde jo olemassa olevaan regulaatioon nousivat esiin. Sekä puheenjohtajamaa Ruotsi että komissio toivoivat neuvotteluiden etenevän nopeasti.

EU:n pitkän aikavälin kilpailukyky: seuraavat askeleet

Ministerit keskustelivat EU:n pitkän aikavälin kilpailukyvystä pohjaten komission maaliskuussa antamiin tiedonantoihin. Puheenjohtajamaa Ruotsi keräsi ministereiden keskusteluista syötteitä kesäkuun Eurooppa-neuvoston kokousta varten. Kilpailukyky on Ruotsin pj-kauden tärkeimpiä prioriteetteja. Ministereitä pyydettiin kommentoimaan, hyväksyvätkö jäsenmaat tausta-asiakirjassa ehdotetun menettelytavan kilpailukykysektorin syötteiden keräämiseksi Eurooppa-neuvostoa varten. Tähän vuosittaiseen prosessiin nivoutuisivat jatkossa komission tammikuussa julkaisema sisämarkkinaraportti sekä sisämarkkinoiden ja kilpailukyvyn tulostaulu. Pakettia käsiteltäisiin työryhmätasolla, kilpailukykyä ja kasvua käsittelevässä korkean tason ryhmässä sekä vuoden ensimmäisessä kilpailukykyneuvostossa. Näistä keskusteluista kerättäisiin syötteet Eurooppa-neuvoston työskentelyyn.

Komission johtava varapuheenjohtaja Margrethe Vestager ja sisämarkkinakomissaari Thierry Breton korostivat, että yhä haastavammat globaalit olosuhteet aiheuttavat paineita EU:n kilpailukyvylle. Lyhyen aikavälin toimien lisäksi tarvitaan pidemmän tähtäimen toimia. Kilpailukyvyn arvioimiseksi komissio on halunnut asettaa yhteisiä tavoitteita kilpailukyvyn kannalta tärkeimmissä kysymyksissä ja esittää keinoja edistymisen mittaamiseksi olemassa olevia indikaattoreita hyödyntäen.

Jäsenmaat jakoivat selkeästi näkemyksen siitä, että EU:n pitkän tähtäimen kilpailukykyä on edistettävä konkreettisin keinoin ja edistymistä on monitoroitava vuosittain. Useat jäsenmaat pitivät tärkeänä, että kilpailukyvyn teema on esillä poliittisen tason keskusteluissa säännöllisesti. Jäsenmaiden ja komission puolelta indikoitiin halukkuutta sitoutua vuosittaiseen seurantaan, kuten puheenjohtaja oli ehdottanut. Puheenvuoroissa todettiin, että kilpailukykyyn vaikuttavia asioita käsitellään monissa eri neuvostokokoonpanoissa, mutta kilpailukykyneuvostolla tulisi olla seurannassa erityinen rooli.

Komission kilpailukykytiedonantoa pidettiin tärkeänä avauksena. Monissa puheenvuoroissa korostettiin kuitenkin sitä, että kilpailukyvyn parantaminen vaatii konkreettisia toimia. Puheenvuoroissa korostettiin muun muassa kasvua tukevan lainsäädäntökehikon ja vahvojen sisämarkkinoiden merkitystä. Jotkin jäsenmaat näkivät tarpeen vahventaa EU:n sisämarkkinoiden ja teollisuuspolitiikan linkkiä.

Komission määrittelemät yhdeksän kasvun ajuria koettiin pääosin osuviksi. Tietoon perustuvan päätöksenteon näkökulmasta kilpailukyvyn seuranta komission ehdottamien avainindikaattoreiden perusteella koettiin myönteisenä avauksena. Jotkin jäsenmaat kuitenkin toivoivat vielä lisäkeskustelua indikaattoreiden valinnasta ja näkivät, että myös uudenlaisia indikaattoreita voitaisiin kehitellä. Monet jäsenmaat toivat esiin myös sen, että uusien indikaattoreiden sijaan tulee hyödyntää jo olemassa olevaa dataa. Joissain puheenvuoroissa kannettiin huolta myös siitä, miten indikaattorit pysyvät muun muassa teknologisen kehityksen

perässä. Komissio sai kiitosta siitä, että on laajentamassa sisämarkkinoiden tulostaulua kattamaan myös kilpailukyvyn tilanteen seurannan.

Suomi kiitteli komissiota pyrkimyksistä kilpailukyvyn kohentamiseen. Raportointi ja vuosittainen monitorointi ovat tärkeitä, mutta niillä ei itsessään paranneta kilpailukykyä. Kilpailukyky perustuu innovaatioihin, toimiviin, kilpailullisiin markkinoihin ja kunnianhimoiseen sisämarkkina-agendaan.

Muut asiat (AOB)

Nettonollateollisuutta koskeva asetusehdotus
Komissio esitteli nettonollateollisuutta koskevaa asetusehdotusta. Jäsenmaiden puheenvuoroissa nousivat esiin mm. rahoitukseen ja luvitukseen liittyvät kysymykset. Monet jäsenmaat toivoivat, että aloite pystyisi huomioimaan vielä kehittämättömät tulevaisuuden teknologiat. Jäsenmaat pitivät puheenvuoroja sekä ydinvoiman puolesta että sitä vastaan.

Yhtenäisen patenttijärjestelmän ja sisämarkkinoiden 30-vuotisjuhlan juhlistustilaisuus
Yhtenäispatenttijärjestelmän uudistus astuu voimaan 1. kesäkuuta, ja sisämarkkinoiden 30-vuotisjuhla osuu samalle kohdalle. Molempia juhlistettiin kuohuviinin kera. Ruotsin oikeusministeri Gunnar Strömmer kertoi patenttijärjestelmän historiasta ja pitkästä neuvotteluprosessista. Komission mukaan jopa 50 % EU:n bkt:sta ja jopa 90 % viennistä pohjaavat patenteille, ja yhteispatenttijärjestelmä on täten merkittävä osa sisämarkkinoiden integraatiota. Euroopan patenttiviraston puheenvuorossa korostui uudistuksen merkitys yritystoiminnan ja innovaatioiden sekä vihreän ja digitaalisen siirtymän kannalta. EPO:n näkökulmasta teknologia voidaan tästä eteenpäin mainita sisämarkkinoiden perusvapauksien rinnalla. Muutama jäsenmaa käytti puheenvuoron juhlan merkeissä.

Mallisuojaa koskevan EU:n lainsäädännön tarkistaminen
Puheenjohtaja totesi, että mallisuojalainsäädännön uudistamista pyydettiin neuvoston päätelmissä jo 2020 ja 2021, ja tätä perusteltiin muun muassa sillä, että suunnitteluala vastaa jopa 17 % EU:n bruttokansantuotteesta ja 14 % työpaikoista. Alkaneessa käsittelyssä on keskitytty erityisesti korjauslausekkeen muotoiluun, ja Ruotsin tavoitteena on saada teksti trilogineuvotteluihin syksyllä Espanjan pj-kaudella. Tällä hetkellä työn alla on kompromissiteksti, joka tulee työryhmään neuvoteltavaksi kesäkuussa.

Tanskan ja Viron aloite raportointivaatimuksista
Tanska ja Viro esittelivät aloitteen, joka kehottaa minimoimaan raportoinnin tuoman hallinnollisen taakan ja painottaa, että raportointivaatimusten on tuotava lisäarvoa. Raportointi voi olla hyödyllistä, mutta jo olemassa olevia tietoja tulisi hyödyntää tehokkaammin ja uusia vaatimuksia rajoittaa. Komission tavoitteeseen vähentää raportointivaatimuksia 25 %:lla suhtauduttiin positiivisesti, mutta käytännön toimia korostettiin. Aloite sai tukea jäsenmailta, ja erityisesti digitaalisten työkalujen hyödyntäminen, kustannustehokkuus ja suhteellinen raportointi toistuivat keskustelussa. Komissio vastaanotti aloitteen aikomuksenaan toimittaa sen pohjalta oman aloitteensa 4 viikon kuluessa.

Espanjan puheenjohtajakauden työohjelma
Espanja esitteli lyhyesti tulevan kauden työohjelmansa, jonka aikana tullaan keskittymään sisämarkkinoiden, teollisuuden ja kilpailukyvyn vahvistamiseen. Espanja tulee jatkamaan Ruotsin aloittamaa työtä ja valmistelemaan Belgian tulevaa pj-kautta. Prioriteetteja ovat nettonollateollisuutta, kriittisiä raaka-aineita, ekosuunnittelua ja lyhytaikaisia vuokramajoituksia koskevat asetusehdotukset. Viralliset ministerineuvostot pidetään syyskuussa ja joulukuussa,

ja lisäksi Espanja muistutti epävirallisesta neuvostosta Bilbaossa heinäkuussa (24.-25.7.) sekä mm. pk-yritysten eurooppalaisesta kokouksesta sekä sisämarkkinaseminaarista.

TUTKIMUS, INNOVAATIOT

Neuvoston päätelmät korkeatasoisesta, läpinäkyvästä, avoimesta, luotettavasta ja kestävästä tieteellisestä julkaisutoiminnasta

Neuvosto hyväksyi päätelmät korkeatasoisesta, läpinäkyvästä, avoimesta, luotettavasta ja kestävästä tieteellisestä julkaisutoiminnasta. Puheenjohtaja (Ruotsin koulutusministeri Mats Persson) korosti, että tieteellisen julkaisutoiminnan pääperiaatteena tulee olla ”niin avointa kuin mahdollista, niin suljettua kuin tarpeen”, jolle myös päätelmät rakentuvat. Puheenjohtaja katsoo, että avoin tiede on T&I -politiikan prioriteetti ja siinä merkittävässä roolissa on nimenomaan tieteellinen julkaiseminen, siis tutkitun tiedon jakaminen. Toimielinten välisistä suhteista ja tulevaisuuden ennakoinnista vastaava komissaari Maroš Šefčovič nosti päätelmistä erityisesti esiin tekijänoikeuskehyksen, sekundäärijulkaisua koskevan lainsäädännön harmonisoinnin EU:ssa, menetelmät laadukkaan tutkimustoiminnan jatkamiseksi sekä oikeudenmukaisuuden lisäämisen julkaisutoiminnassa liittyen erityisesti kustannusesteiden poistamiseen. Muutama jäsenmaa käytti myös puheenvuoron painottaen kullekin tärkeitä näkökohtia uusien tieteenharjoittajien julkaisuista monikieliseen julkaisutoimintaan.

Tietoturvallisuus ja vastuullinen kansainvälistyminen - periaatekeskustelu

Puheenjohtaja taustoitti, että keskusteluavauksen tavoitteena on suojella entistä paremmin avointa tutkimusympäristöä ulkomaiselta puuttumiselta, siis taata kansainvälinen yhteistyö EU:n arvojen ja periaatteiden mukaisesti turvallisuusuhat huomioiden. Komissio täydensi, että viime vuosien geopoliittiset muutokset ovat tehneet eurooppalaisista tutkimuslaitoksista ja tutkijoista potentiaalisia kohteita kolmansien maiden puuttumiselle ja että tämän hetkinen geopoliittinen tilanne vaatii huomioimaan ulkoiset uhat monilla eri tasoilla.

Jäsenmaat olivat yksimielisiä siitä, että kansainvälistymistä on voitava jatkaa, sillä korkeaan TKI-toiminnan laatuun päästään vain kansainvälisen yhteistyön avulla. Avoimuuden ja turvallisuuden sekä toisaalta naiiviuden ja vainoharhaisuuden välille on löydettävissä tasapaino. TKI-järjestelmän haavoittuvuuksia on kartoitettava ja riskienhallinnasta huolehdittava kyberturvallisuus mukaan lukien. Menetelmiä ulkoisiin uhkiin varautumiseksi on kehitettävä. Tärkeänä pidettiin korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja muiden sidosryhmien osallistamista ja kouluttamista ulkomaisen puuttumisen torjumiseksi. Suomi nosti esiin myös EU:n aktiivisen tiedediplomatian merkityksen sääntöpohjaiselle ja avoimelle yhteistyölle sekä riittävän omavaraisuuden niin kansallisessa TKI-rahoituksessa kuin teknologisessa osaamisessa ei-toivottujen riippuvuuksien välttämiseksi. Komissio aikoi jatkotyöstää esille noussutta ajatusta kansallisten tietoturvallisuuden kanssa työskentelevien yhteyspisteiden verkostosta ja painotti myös tiedediplomatian kehystä vastuullisessa kansainvälistymisessä. Lisäksi komissio lupasi, että pian julkaistavassa Demokratian puolustuspaketissa on luvassa jo joitain vastauksia käytyyn keskusteluun.

Muut asiat (aob)

Muissa asioissa neuvosto otti tiedoksi komission informaatiokohdan huippuosaamismerkistä (seal of excellence), joka otettiin käyttöön Horisontti 2020 -ohjelman aikana helpottamaan niiden hanke-ehdotusten rahoituksen saantia vaihtoehtoisista rahoituslähteistä, joita ei rahoiteta TKI-puiteohjelmasta määrärahojen puutteen takia. Vaikka merkistä on tullut

keskeinen synergiamekanismi ja käyttö on lisääntynyt, kannustaa komissio merkin laajempaan käyttöön luvaten auttaa jäsenmaita sen käyttöönotossa. Toisena asiana Italian delegaatio ilmoitti, että Rooma hakee vuoden 2030 maailmannäyttelyn (teemana ihmiset, alueet, uudistuminen ja innovaatiot) järjestäjäksi. Italia on ainoa ehdolla oleva EU-maa ja pyytää tukea hankkeeseen.

Lisäksi Espanjan delegaatio esitteli tulevan puheenjohtajakautensa työohjelmaa. Agendalla on mm. Välimeren alueen TKI-kumppanuuden PRIMA:n pidentäminen, neuvoston päätelmät TKI-toiminnan roolin ja vaikutuksen vahvistamisesta poliittisessa päätöksenteossa sekä kaksi julistusta: Tutkimusinfrastruktuurien globaali ulottuvuus ja Euroopan strategisen energiateknologiasuunnitelman uudistaminen. Epävirallinen ministerikokous pidetään Espanjan Santanderissa 27.-28.7. ja virallinen tutkimus- ja avaruusneuvosto 8.12. Brysselissä.

Lounaalla ministerit keskustelivat tieteen kieltämisestä.

AVARUUS

Neuvoston päätelmät avaruuden oikeudenmukaisesta ja kestävästä käytöstä

Neuvosto hyväksyi päätelmät avaruuden oikeudenmukaisesta ja kestävästä käytöstä. Puheenjohtaja tiivisti, että päätelmien mukaan avaruuden tulisi olla yhteistä jakamatonta omaisuutta, joka sallii kaikille sen rauhanomaisen käytön. Sisämarkkinakomissaari Thierry Breton korosti, että EU-tasolla ja kansainvälisesti on kiire toimia, jotta avaruusromu ja kiertoratojen ruuhkaisuus eivät vaaranna EU:n avaruusjärjestelmien ja ylipäätään satelliittien turvallisuutta. Komissio korosti EU:n johtajuutta avaruuden turvallisuuden ja kestävyyden eteen tehtävässä työssä.

EU:n avaruuspolitiikka uudessa geopoliittisessa tilanteessa – Periaatekeskustelu

Ministerit keskustelivat maaliskuussa julkaistun EU:n turvallisuus- ja puolustusalan avaruusstrategian vaikutuksesta nykyisten avaruusohjelmien täytäntöönpanoon ja synergioista, joita voitaisiin saavuttaa samalla kun avaruusohjelmien poliittiset tavoitteet turvataan. Komissio painotti puheenvuorossaan avaruutta strategisena alueena ja että turvallisuusnäkökohdat tulee huomioida kaikessa avaruustoiminnassa. Komission mukaan satelliittipaikannusjärjestelmä Galileon kaksikäyttöisyysmallia voidaan viedä myös muihin avaruusohjelmiin.

Jäsenmaat kiittelivät laajasti tuoretta strategiaa ja pitivät tärkeänä hyötyä jo olemassa olevista kyvykkyyksistä ja päällekkäisyyksien välttämistä. Myös yhteistoiminta yli avaruus- ja puolustushallintojen rajojen, yhteistyö kumppaneiden, erityisesti ESA:n ja NATO:n kanssa, nykyisten avaruusinfrastruktuurien tehokkaampi suojelu, ajantasainen avaruusuhkanäkymä, Euroopan itsenäinen pääsy avaruuteen sekä uusi satelliittilaajakaistainfrastruktuuri IRIS2 nostettiin esiin tärkeinä näkökohtina turvallisuuden edistämisessä niin jäsenmaiden kuin komission puheenvuoroissa. Osa jäsenmaista esitti myös kriittisempiä huomioita, kuten ettei siviiliulottuvuuden kehittämistä tule laiminlyödä ja kuinka EU:n avaruusohjelman budjetti ei vastaa esitettyjä valmiuksien kehittämisvaatimuksia. Usea maa, Suomi mukaan lukien, nostikin esiin yhteistyön yritysten kanssa, niiden roolin avaruusteollisuuden modernisoinnissa sekä erityisesti new space-, pk- ja start-up-yritysten merkityksen arvoketjuissa ja uusien teknologisten ratkaisujen synnyttämisessä.

Muut asiat (aob)

Espanjan delegaatio esitteli tulevan puheenjohtajakautensa prioriteetteja. Suunnitelmissa on mm. valmistella neuvoston laajat päätelmät avaruusliikenteen hallinnasta sekä EU:n neuvoston ja Euroopan avaruusjärjestö ESA:n yhteisjulistus avaruuden vihreästä ja kestävästä käytöstä ja teknologia-, data- ja avaruuspalveluista. Epävirallinen ministerikokous järjestetään Sevillassa ESA:n ministerikokouksen yhteydessä 6.-7.11. Varsinainen kilpailukykyneuvoston avaruusosio pidetään 8.12.

Suomen edustajat
Mika Lintilä, elinkeinoministeri
Tuuli-Maaria Aalto, Coreper I –lähettiläs, EUE
Sofia Tuovinen, elinkeinoministerin erityisavustaja, TEM
Nina Alatalo, elinkeinoministerin virkamiesavustaja (EU- ja kv-asiat), TEM
Aino Fant, Mertens, EUE
Liisa Huhtala, hallitusneuvos, TEM
Eriika Melkas, erityisasiantuntija, TEM
Timo Haapalehto, johtava asiantuntija, TEM
Jonna Lehtinen, kehittämispäällikkö, TEM
Maija Palmu, erityisasiantuntija, EUE
Iiro Kangas, erityisasiantuntija, EUE
Niina Nurkkala, erityisasiantuntija, EUE
Aleksi Kytölä, harjoittelija, TEM
Tatu Kähärä, harjoittelija, EUE